

Srovnávací analýza persvazivních prostředků používaných v českých a francouzských zpravodajských textech informujících o covidu-19)

(FF JU České Budějovice, 2022)

Diplomantka si klade za cíl porovnat úzus tzv. persvazivních prostředků využívanými v publicistických článcích francouzských a českých, které se vztahují ke covidu-19. Práce má standardně dvě části, teoretickou a prakticko-analytickou.

V první teoretické části autorka vymezuje hlavní pojmy své práce, tedy především pojem persvaze a pervazivní funkce, dále se zabývá publicistickým stylem a aspekty „žurnalistiky“ obecně. Opírá se přitom o české i francouzské zdroje.

Syntézu českých zdrojů ať už k tématu persvaze (zejména Jaklová, Čmejrková, NESČ) či k tématu publicistického stylu (Čechová a kol., NESČ) lze na první pohled považovat za úspěšnou. Diplomantka dokáže dobře představit a resumovat hlavní informace z použitých zdrojů. Ovšem již v rámci této části se začíná vyjevovat nedostatek, který se pak v části analytické stane fatálním. P. Dluhošová totiž nedochází k přesnému vymezení pojmu tak, aby se pojem persvaze mohl stát jevem zkoumatelným v konkrétních textech. Vymezení pojmu zůstává extrémně široké – není úplně jasné, co by do něj nepatřilo (je však třeba podotknout, že exaktní vymezení chybí i v použité odborné literatuře). Jde tak v podstatě o všechny jevy, které souvisejí se sdělením informace mluvčím příjemci – spadalo by sem tedy např. přijetí pravdivosti „objektivní“ informace, upoutání a udržení pozornosti mluvčího, argumentace či veškeré direktivní akty (včetně reklamních sdělení). V textu práce se objevují výrazy jako persvaze a pervazivní funkce – tyto výrazy nejsou důsledně odlišeny, pervazivní funkce je dávana do kontrastu s funkcí informativní, jak je potom vymezena funkce informativní? Ve shodě s českou bohemistickou tradicí považuje diplomantka persvazivní funkci za jednu z charakteristik žurnalistického stylu. Tím ale dochází k určitému „zkratu“ – jazykové prostředky typické pro žurnalistický styl jsou *eo ipso* považovány za prostředky persvaze. Tento postoj není udržitelný, neboť persvaze (stejně jako informování) je definována specifickými pragmatickými a enunciačními parametry: chceme-li identifikovat jazykové exponenty této specifické funkce, musí to být takové prostředky, které právě tyto parametry explicitují. Jinými slovy, abychom mohli zkoumat jazykové prostředky persvaze, musíme nejprve s dostatečnou mírou detailnosti definovat sémanticko-pragmatické charakteristiky této „funkce“ a následně pak prokázat, že ten či onen jazykový prostředek tyto sémanticko-pragmatické charakteristiky signalizuje, a že je tudíž je účasten funkce persvaze. V opačném případě se analýza konkrétních textů nedokáže opřít o žádné pevné objektivizovatelné kritérium a stává se neřiditelnou.

Analýza francouzských zdrojů, jakkoli je správně provedena po stránce věcné a splňuje požadavky žánru (tedy představení odborné literatury v rámci diplomové práce), trpí jedním zásadnějším nedostatkem, který se pak ztěžuje vzájemné srovnání přístupů (českého a francouzského). Jestliže totiž české zdroje, které diplomantka používá, k problému přistupují z pohledu funkční stylistiky (tedy jazykovědně orientované stylistiky české tradice) a lze je považovat za zdroje „syntetizující“, zdroje pro analýzu francouzského pojetí jsou jednak dílčího charakteru (věnované konkrétnímu jevu, např. Masui) jednak problematiku chápou spíše z hlediska vědy o médiích, nikoli z hlediska jazykovědy (Bernier). Je tedy nasnadě, že pojem persvaze či persvazivní funkce není v těchto zdrojích zásadním způsobem tematizován. Absenci (či slabé zastoupení) tohoto pojmu ve francouzské odborné literatuře v kontrastu s českou tradicí nelze vysvětlovat tím (jak činí diplomantka), že slovo *persuasion* je pro Francouze srozumitelné, ale tím, že pojem persvaze a persvazivní funkce vychází z premis

české tradice funkčních stylů, která v zahraničí nebývá vždy známa. Jevy spojené s persvazí jakožto kategorií sémanticko-pragmatickou (popř. rétorickou) jsou ve francouzské tradici traktovány typicky v rámci teorií enunciace, argumentace či tzv. nové rétoriky a analýzy diskurzu.

Pro účely práce je dobře, že sem byly zařazeny kapitoly o žánrech publicistického stylu, neboť právě míra zastoupení „persvazivní funkce“ je typicky vázána na tyto žánry. Pak je ovšem je škoda, že výzkumný vzorek nebyl sestaven na základě žánrů, ale na základě příslušnosti média do kategorie „seriózní médium“ – „bulvár“. Fakt, že pro sestavení výzkumného vzorku nebyly kritériem publicistické žánry, je závažnou chybou, která přispívá k zásadním problémům analytické části.

Zmíněné problémy tak ovlivňují celou analytickou část, kterou je bohužel nutno odmítnout jako celek. Analýza trpí problémy zásadními a dílčími.

Zásadními problémy jsou:

- a) absence definice parametrů pervazivní funkce: pro diplomantku je pak jazykovým prostředkem persvaze cokoli, co v textech najde a co jí přijde specifické, příznakové (k tomu i níže);
- b) výběr textů, které nejsou definovány žánrově – tak lze jen obtížně formulovat hypotézy o míře persvazivní funkce a rovněž je zásadně ztíženo, ne-li znemožněno, relevantní srovnání české a francouzské části.

Dílčí problémy ve velké míře vyplývají z výše zmíněného bodu a). Zmíním je výčtově:

- Diplomantka směšuje fonetickou rovinu s mluveností. Tzv. „přeházená syntaktická struktura“ (str. 66) jednak nemá nic společného s fonetikou a jednak zde o žádné „přeházení“ nejde. Taktéž použití pomlček či tvarů adjektivních místo pasivních (str. 68) nemá co do činění s fonetikou. Vůbec není jasné, proč by použití adjektivního tvaru mělo být prostředkem persvaze (viz výše bod a)).
- Analýza prostředků morfologických je *de facto* jen sumářem jevů, které se v textech objevily. Vůbec není jasná jejich vazba na persvazi (opět viz výše bod a)). Diplomantka zde navíc tyto jevy chápe jako nějak specifické pro daný styl. I pokud bychom toto přijali (ale to bychom přijali onu zkratku /příznakové jevy publicistického stylu = jazykové prostředky persvaze/, což odmítám), pak bychom museli prokázat, že zmíněné jevy jsou stylisticky příznakové (např. užití číslovek, užití výrazů *Česká republika* či *Francie*, užití ukazovacích zájmen, slovesných časů, užití instrumentálu ve jmenném přísudku, užití některých spojek apod.). To ale nelze jinak než kvantitativní srovnávací stylistickou analýzou (tedy v kontrastu s jinými styly), která zde učiněna není.
- Totéž platí o analýze lexikálních prostředků. Zde navíc není odlišeno, zda jsou specifika dána tématem či stylem. Jinými slovy – budu-li psát o covidu-19 (téma), předpokládá se, že se v mém textu budou vyskytovat lexikální jednotky vztahující se k tématu (*epidemie, nákaza, virus, laboratoř...*) bez ohledu na styl (a opět pozor, stylisticky příznakový jev není nutně jazykový prostředek persvaze).
- Analýza syntaktických prostředků je opět jen výčtová. Tvzení, že v textech jsou jednoduché věty, je exemplifikováno na úseku textu typu perex (str. 110), což je specifický úsek. Analýza dislokace a extrakce nemá vztah k tématu, funkce těchto konstrukcí není primárně spojena s persvazí.
- K jádru problému se pak přibližují statě o výstavbě textu, zejména uvádění autorit (např. str. 128-129), dále i statě o titulcích a grafickém doprovodu textů. Ale i zde by bylo třeba provést jemnější enunciační a pragmaticky orientovanou analýzu.

Opět jen výčtově zmiňuji nedostatky formální, podotýkám, že nejsou závažného charakteru, neboť po formální stránce je práce dobře zvládnutá:

- Str. 12: etymologie slova *persvaze* je latinská (od *suadeo*), spojitost s řeckou bohyní není etymologická.
- Str. 45: v češtině užíváme výraz *anglosaský*, dále nepěkný překlad v případě výrazů *ediční dům* a *hlavní objektiv*.
- Str. 54 a 55: nepřesný překlad – výrazy *disertace* a *progres*
- Fr. résumé: *le mémoire* nikoli *la mémoire*

Závěrem:

Z důvodů výše uvedených bohužel práci k obhajobě **nedoporučuji** a hodnotím ji známkou **nevyhověla**. I přesto, že diplomantka přistoupila ke zpracování diplomního úkolu pečlivě a zodpovědně (práce je po formální stránce velmi pěkná), nepodařilo se jí relevantně vydefinovat předmět výzkumu – tedy kritéria k určení persvazivních jazykových prostředků. Výzkumný vzorek nesestavila na základě žánrovém. Výsledky analýz tak nemohou být průkazné – jevy, které diplomantka v analytické části své práce uvádí, nemohou být nerozporně považovány za prostředky persvaze.

V Českých Budějovicích dne 4.8.2022.

prof. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.